

тизация мер взыскания могла бы оказаться полезной для более четкой организации учета дисциплинарной практики и для отработки механизма назначения по-настоящему эффективных мер воздействия на нарушителей режима. Необходим всесторонний анализ практики применения взысканий к различным категориям лиц, отбывающих наказание в виде лишения свобод. Практика, таким образом, станет объективным мерилем правильного избрания методики и направления исследования.

Список литературы: 1. Аванесов Г.А. Изменение условий содержания осужденных в процессе отбывания наказания в виде лишения свободы/прогрессивная система//Под ред. Н.А. Стручкова. - М.: ВНИИ МВД СССР, 1968. - 148 с. 2. Водолаз И.А. Правонарушения и ответственность осужденных за их совершение в период отбывания наказания в ИТУ.: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. - М., 1982. - 21 с. 3. Журавлев М.П. Правонарушения осужденных к лишению свободы и меры дисциплинарной ответственности. - М.: Юрид. лит., 1970. - 144 с. 4. Фирсов Г.А. Меры взыскания, применяемые к осужденным, злостно нарушающим требования режима в ИТК. - М.: ВНИИ МВД СССР, 1976. - 22 с.

О.Ю. Шостко

СУБ'ЄКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПО ПОПЕРЕДЖЕННЮ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ У США: СИСТЕМА І ФУНКЦІЇ

Проблема профілактики суспільно небезпечних дій підлітків набуває особливої актуальності в Україні. Значну роль у цій діяльності відіграють суб'єкти попередження злочинності, тобто організації й установи, що виконують певні обов'язки і мають права у цій сфері. Реформування їх системи потребує ознайомлення з досвідом інших країн, оскільки характеристика злочинності неповнолітніх в Україні набуває дедалі більше рис, подібних цьому різновиду злочинності в розвинених країнах освіти.

Розглянемо досвід США, де склалася різноманітна й розгалужена система суб'єктів профілактики злочинності неповнолітніх, кожен з яких має відповідні функції та завдання. З урахуванням деяких особливостей, притаманних функціонуванню згаданих вище органів у США, слід виділити такі групи суб'єктів попередження:

- федеральні, штатні та місцеві правоохоронні органи;
- міжвідомчі та спеціалізовані урядові органи, що діють згідно з федеральними законами і нормами штатів щодо злочинності неповнолітніх;
- спеціалізовані установи органів місцевого самоврядування;

- неурядові, як правило, спеціалізовані організації (у тому числі комерційні);
- наукові установи;
- самоорганізації громадян (без утворення організаційно-правових форм).

Зупинимось спочатку на функціях системи правоохоронних органів. На федеральному рівні головним суб'єктом профілактики є Міністерство юстиції США, підрозділами якого є ФБР, управління по застосуванню законів про наркотики, служба судових виконавців, відділ з боротьби з організованою злочинністю і рекетом та деякі інші. Їх роль у профілактичній діяльності зводиться до координації зусиль штатних і місцевих правоохоронних органів, надання їм технічної допомоги. До системи кримінальної юстиції для неповнолітніх входять поліція, суди, виправні установи, які є традиційними суб'єктами попередження.

В американській поліції працює майже 530 тис. штатних працівників і 200 тис. вільнонайманих осіб, тобто в середньому 3 "стражі" порядку чатують 1 тис. мешканців (1). Серед 20 тис. поліцейських управлінь 12 тис. належать до муніципальної поліції, основними функціями якої є: пошук і затримання злочинців; патрулювання, контроль за вуличним рухом; надання невідкладної допомоги населенню; профілактика злочинності (у тому числі серед неповнолітніх). Окрім того, муніципальна поліція надає соціальні послуги населенню у розв'язанні сімейних та інших конфліктів, має службу по зв'язку з громадськістю, координує заходи з профілактики злочинності неповнолітніх (2).

У великих містах часто створюються спеціальні підрозділи для роботи з неповнолітніми, зазвичай під керівництвом старшого офіцера. Поліцейські управління меншої чисельності не потребують виділення цієї служби в окрему: у віданні одного офіцера знаходяться всі справи неповнолітніх. Однак патрульні поліцейські мають широкі дискреційні повноваження стосовно неповнолітніх. Якщо патруль безпосередньо помітить скоєння злочину підлітком, він має право провести попереднє розслідування. Після цього справа підлітка передається або в спеціальний відділ, або безпосередньо до суду у справах неповнолітніх. Працівники поліції можуть заарештувати підлітка не тільки за вчинення злочину, але й за "статусне" правопо-

рушення¹. Вони мають право обмежуватися також тільки зауваженням.

Судова система США налічує понад 15 тис. судів, що розглядають кримінальні справи, серед них важливе місце посідають суди у справах неповнолітніх, кількість яких досягає 3-х тис. Кіло їх діяльності обмежено дітьми, які скоїли злочини, а також тими підлітками, які знаходяться у так званому передделінквентному стані. Головною метою цих спеціалізованих судів є захист і реабілітація неповнолітніх, а не їх покарання, а також попередження рецидивної злочинності неповнолітніх. Однак багато американських спеціалістів вважає, що вищезгадані завдання є ідеалістичними, а суди для неповнолітніх не тільки не досягають мети реабілітації і перевиховання неповнолітніх злочинців, але й не забезпечують їм відповідних процесуальних прав. Тому в 60-х роках Верховний Суд США постановив, що особи молодше 18-ти років користуються рівними з дорослими процесуальними правами при розгляді судових справ, що відповідало принципу так званого "належного процесу" (від англ. due process) (3). Крім того, страх перед насильницькою підлітковою злочинністю спонукав багато штатів прийняти закони, які передбачають права обвинувачів передавати справи неповнолітніх злочинців до кримінальних судів для дорослих.

Частиною судової системи США є також інститут державного обвинувачення. На федеральному рівні головною посадовою особою у сфері правозастосування є міністр юстиції (генеральний атторней).

В окружних федеральних судах уряд США представляють призначені Президентом генеральний атторней або спеціальні федеральні обвинувачі. Генеральні атторнеї штатів і атторнеї графств обираються населенням. Окрім участі у судовому процесі, ці посадові особи відіграють активну роль у конкретних громадах щодо профілактики делінквентності та координації захисту прав неповнолітніх. Атторнеї мають право подавати заяви до судів про визнання неповнолітнього делінквентом, "статусним" правопорушником з причини відсутності турботи й уваги батьків чи опікунів.

Значну роль у попередженні рецидивної злочинності неповнолітніх відіграють виправні установи. На сьогодні їх кількість сягає 3-х тис. Серед них 1,1 тис. державних і майже 2 тис. приватних. У

¹ До нього належать вживання спиртних напоїв, утеча з дому, непослух батькам, скоєння злочину до досягнення 10-річного віку та деякі інші форми відхильної поведінки.

більшості з них розроблено спеціальні реабілітаційні програми, в яких застосовуються різні методи впливу на підлітків.

Слід розглянути також систему органів, що визначають федеральну стратегію боротьби зі злочинністю неповнолітніх. Це, поперше, міжвідомчі та спеціалізовані урядові органи, розвиток яких розпочався у першій половині 60-х років (після прийняття в 1961 р. Закону про контроль над злочинністю молоді та неповнолітніх). Згідно з цим законом при Президентові США було створено Комітет з боротьби зі злочинністю неповнолітніх, який оголосив курс на планування і розробку федеральних програм щодо своєї діяльності. У 1971 р. було засновано Міжвідомчу раду з координації національних програм боротьби з цим різновидом злочинності, основні функції якої полягали в координації всіх програм на федеральному, штатному і місцевому рівнях, у поданні Президентові і міністру юстиції щорічних рекомендацій стосовно національної політики у цій сфері, у вивченні за допомогою дослідного інституту (ARI) ролі федерального уряду у зниженні рівня злочинності неповнолітніх та її попередженні. Після розпуску цієї ради її функції взяв на себе створений у 1974 р. відділ правосуддя для неповнолітніх і попередження делінквентності Міністерства юстиції. Відділ має декілька підрозділів: дослідження і розвитку профілактичних програм, навчання, підготовки персоналу і технічної допомоги, підтримки інноваційних підходів, взаємодії і координації попереджувальної діяльності у штатах, інформації та планування. Цей орган співпрацює як з державними, так і приватними установами, громадянами-добровольцями з питань покращання системи правосуддя для неповнолітніх, а також розробки профілактичних програм.

На рівні штатів частиною системи органів виконавчої влади є молодіжні відділи (Division for Youth), на які покладено управлінські функції у сфері надання послуг, розроблення програм та іншої діяльності, що сприяє позитивному розвитку неповнолітніх, а також наданню організаційно-методичної допомоги іншим суб'єктам профілактики. Вони здійснюють контроль і оцінку роботи "бюро по наданню послуг молоді" (Youth Service Bureau), що функціонують на рівні графств та муніципалітетів. Бюро безпосередньо надають послуги по консультуванню, вихованню, організації дозвілля і працевлаштування підлітків, надають притулок дітям, які потрапили у скрутне становище, в тому числі тим, хто втік з дому внаслідок жорстокого поводження батьків з ними, тощо.

Серед наукових установ заслуговує на увагу діяльність Національного інституту проблем попередження делінквентності

(NIJDP), який є складовою частиною відділу правосуддя для неповнолітніх Міністерства юстиції. Серед основних напрямків діяльності інституту відзначимо такі, як вивчення криміногенної ситуації в підлітковому середовищі, розробка соціальних програм (наприклад, у школах великих міст), збір, опрацювання і розповсюдження інформації з питань реабілітації і нагляду за неповнолітніми злочинцями, підготовка кадрів для цих цілей та інше.

До неурядових суб'єктів профілактики делінквентності належить велика кількість організацій на рівні громади. Це, в першу чергу, молодіжні консультативні, діагностичні, реабілітаційні центри, притулки, які часто створюються релігійними організаціями, приватні благодійні фонди і психологічні служби тощо.

Участь населення в запобіганні злочинності виявляється у таких формах, як система самооборони (патрулювання вулиць разом з поліцією), залучення до роботи з попередження вживання підлітками наркотиків та попередження насильницької злочинності, допомога та співпраця з правоохоронними органами у розкритті злочинів. Наприклад, ще у 1974 р. в Америці було створено Національна ліга з попередження злочинності силами населення.

Таким чином, у США склалася розгалужена система суб'єктів діяльності з попередження злочинності неповнолітніх, яка має відповідні функції і завдання і ґрунтується на відповідній правовій основі.

Список літератури: 1. Uniform Crime Reports for the United States, 1992. - Wash. D.C.: U.S. Department of Justice. p. 290. 2. Justice Agencies in the United States. - Wash. D.C.: U.S. Government Printing Office, 1981. pp. vii-21. 3. Schwarts I. In Justice for Juvenile - Rethinking the Best Interests of the Child. Lexington, MA: D.C. Heath and Co., p. 164.